یاسای کۆمەڵە و ڕێکخراوەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق

بەناوی خوای بەخشندەو میهرەبان
بەناوی گەل
ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق
ژمارەی بڕیار: ٤٤
ڕۆژی بڕیار: ٣١/١٠/١٩٩٣

«بڕیار»

بەپێی حوکمەکانی بڕگە «١» لە مادده «٥٦»ی یاسای ژمارە «١»ی ساڵی ١٩٩٢ و لەسەر داوای وەزیری ناوخۆ و ڕەزامەندیی ئەنجوومەنی وەزیرانی هەرێم لەسەری، ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق لە دانیشتنی ڕۆژی ٢٥/١٠/١٩٩٣ی دا بڕیاری دەرچوواندنی ئەم یاسایەی دا:

یاسای ژمارە «١٨»ی ساڵی ١٩٩٣
یاسای کۆمەڵە و ڕێکخراوەکانی هەرێمی کوردستانی عێراق

ماددەی یەکەم:

١. کۆمەڵە: کۆمەڵە کەسێکە سیفەتێکی هەمیشەییان هەیە و بریتین لە چەند کەسێکی ئاسایی یان مەعنەوی بۆ مەبەستێک کە قازانجی ماددی تێدا نەبێ.

٢. هەموو یانەو ڕێکخراو یەکێتی و مەڵبەندی ڕۆشنبیری و کۆمەڵایەتیی و سەندیکاو دەزگای خێرخواز، کۆمەڵەن و حوکمەکانی ئەم یاسایە دەیان گرێتەوە. تەنیا مەگەر ڕێکخراوەکەی یاسایێکی تایبەتی بیگرێتەخۆ.

٣. ئەگەر کۆمەڵە مەبەستێکی زانستی یا کۆمەڵایەتیی یا پیشەیی یا هونەریی یان وەرزشیی یان خێرخوازیی یان سوودێکی گشتیی هەبوو لەو کاتەدا ئەو کۆمەڵانە بەو پێیە پۆلێن دەکرێن و هەریەکەیان بەپێی مەبەستی خۆی.

ماددەی دووەم:

١. ئەو کۆمەڵەی کە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە دادەمەزرێن کەسیەتیەکی مەعنەویی دەبێ و دەتوانێ هەموو کارو چالاکییەکی خۆی بنوێنێ و بۆی هەیە ماڵ و موڵکی گوێزراوەو نەگوێزراوەی لە پێناوی بەدی هێنانی مەبەستەکانی خۆی هەبێ.

٢. کۆمەڵە ناتوانێ ببێتە کەسیەتییەکی مەعنەوی تاکو پێڕەوی ناوخۆی لە ڕۆژنامەی ڕەسمیدا لەسەر داوای خۆی بلاونەکرێتەوە.

ماددەی سێ یەم:
سەرۆک یا ئەو کەسەی کە دەسەڵاتی پێ دەدات نوێنەرایەتی کۆمەڵە دەکات لەبەردەم دادگا و لایەنە رەسمی و نارەسمییەکاندا.
ماددەی چوارەم:
ئامانجەکانی کۆمەڵە دەبێ ئەم مەرجانەیان هەبێ:
١. دەبێ ئاشکراو روون و شەرعی و رەوا بێ.
٢. خزمەتی کۆمەڵێکی دیاری کراوی گەلی کوردستانی عێراق بکات.
٣. نابێ کەرتکاریی و جیاوازی رەگەزەیی و ئایینی و مەزهەبی بکاتە ئامانج.
٤. نابێ لەگەڵ بنەماکانی دیموکراسی و جاڕنامەی جیهانی مافی مرۆڤ ناگونجاو بێت.
٥. نابێ دژی دابو دەستووری گشتیی و رەوشت بێ.
ماددەی پێنجەم:
پێویستە کۆمەڵە رێبازو هۆی دیموکراتی و ئاشتیی بگرێتە بەر بۆ بەدی هێنانی مەبەستەکانی بەپێی یاسای رەچاوکراو.
ماددەی شەشەم:
کۆمەڵە مافی کۆبوونەوەو خۆپیشاندان ومانگرتن و میهرەجان و ئاهەنگ سازدان و پەیدا کردنی هۆیەکانی راگەیاندنی بەپێی یاسا پەیرەوکراوەکان هەیە.
ماددەی حەوتەم:
بۆ دامەزراندنی کۆمەڵە مەرجە داوایەک پێشکەش بەوەزیری ناوخۆ بکرێت لەلایەن ئەندامە دامەزرێنەکانەوە ئیمزاکرابێ، بەمەرجێ ژمارەیان لە «١٥» ئەندام کەمتر نەبێ و هەموو بەپێی یاسا شیاو بن و پێڕەوی ناوخۆی پێوەلکابێ و ئەم زانیارییانەی تێدا بێت:
١. ناوی کۆمەڵەکەو مەبەست لە دامەزراندنی و، مەڵبەندنی بەرێوەبردنی و دەبێ لە هەرێمی کوردستانی عێراق بێت.
٢. ناوی هەموو ئەندامە دامەزرێنەرەکان و نازناو و رەگەزنامە و پیشەیان و شوێنی دانیشتنیان و بڕوانامە و پلەی زانستیان.
٣. مەرجەکانی ئەندامێتی و نەمانی.
٤. سەرچاوەکانی دارایی کۆمەڵە.
٥. ئەو دەستانەی کە نوێنەرایەتی کۆمەڵە دەکەن و کاروباری هەڵسووراندنی دەگرنە ئەستۆ و تایبەتمەندیی هەر یەکێکیان و رێگای هەڵبژاردن و کۆتایی پێ هێنانیان.
ماددەی هەشتەم:
١. دەبێ وەزیری ناوخۆ لەماوەی «٣٠» رۆژ لەمێژووی تۆمارکردنی داواکە لە وەزارەت بڕیارێک لەبارەیەوە بدات.
٢. وەزیری ناوخۆ بۆی هەیە ئەگەر داوای دامەزراندنەکە مەرجی یاسایی تەواوی تێدانەبوو، بیگەڕێنێتەوە بۆ دەستەی دامەزرێنەران لەو ماددەی کە لەبڕگە

«١»ی سەرەوەدا هاتووە بۆ تەواوکردنی نا تەواوییەکانی و لەگەڵ رۆژی پێشکەش کردنەوەی داواکەش ماوەی سەیرکردن و بڕیار لەسەردانی یا نەدانی دەست پێ دەکات.

٣. کاتێک کە داواکە لایەک بەلایەک نەکراو ئەو ماوەیەی کە لە برگە «١»ی سەرەوەشی بەسەردا تێپەڕێ. ئەوە بەپێی یاسا داواکە بەپێی یاسا پەسەندکراوە.

٤. ئەگەر وەزیری ناوخۆ داوای دامەزراندنەکەی لەبەر هەر هۆیەک رەت کردەوە، ئەوا ئەندامانی دامەزرێنەر بۆیان هەیە لەماوەی ١٥ رۆژ لە پێڕاگەیاندنیان بڕیاری رەتکردنەوەکە تەمییزبکەن لەلای دەستەی بالای دادگای تەمییزی هەرێمی کوردستانی عێراق و ئەو کاتە بڕیاری دادگا دوا بڕیارە.

٥. ئەو کارانە لەکاتێکش دا دەکرێن کە پێڕەوی ناوخۆی کۆمەڵەیەکی مۆڵەتدارو هەموار بکرێت.

ماددەی نۆیەم:

دارایی کۆمەڵە لەمانە پێک دێن.

١. ئابوونەی بەشداربوونی ئەندامان.

٢. ئابوونەی سالانەی ئەندامان.

٣. بەخشیش و دەست و دیاری و پیتاک و پارەکۆکردنەوە و لە قەبەڵ کردن لە لایەن کەس و لایەنی دیکەوە.

٤. دەستکەوتی دیکە کە کۆمەڵە لە ئەنجامی چالاکی و خستنە مامەڵەتی پارەکانیەوە چنگی دەکەوێ.

ماددەی دەیەم:

١. کۆمەڵە ماڵ و دارایی خۆی بۆ خۆی بەڕێوەیان دەبات لە رێگەی بوودجەی سالانەی کە بەپێی سیستەمی ژمێریاری کە لەلای فەرمانگە رەسمییەکانی هەرێم پەیڕەو دەکرێ رێک دەخرێ و جێبەجێ دەکرێ.

٢. هەموو حساباتێکی کۆمەڵە دەکەوێتە بەر چاودێری دارایی هەرێمی کوردستان.

ماددەی یازدەیەم:

پێویستە لەسەر هەر کۆمەڵەو لقەکانی ئەم تۆمارانەی خوارەوە رێک بخات و، بەمەرجێ لەلای دادنووس (کاتبی عەدل) تەسدیق کرابن.

١. تۆماری ئەندامان: ناوی ئەندامانی کۆمەڵە و ناونیشان و تەمەن و رەگەزنامەو پیشەو بڕوانامەی زانستی و هەونەریی و مێژوویی هاتنەناو کۆمەڵەی تێدا تۆمار بکرێ.

٢. تۆماری بڕیارەکان: و ئەمەش هەموو بڕیارەکانی ئەنجوومەنی بەڕێوەبردن و دەستەی گشتی تێدا تۆمار دەکرێ و لەلایەن دەستەی بەڕێوەبردنی کۆمەڵەوە ئیمزا دەکرێن.

٣. تۆماری ژمێرباری و هەموو داهات و خەرجییەکی تێدا تۆمار دەکرێ.

٤. تۆمار ی کەلوپەل و ماڵ و هەرچی موڵکی کۆمەڵەبێ لە کەل و پەل و موڵک و

ماڵی گوێزراوەو نەگوێزراوەی تێدا تۆمار دەکرێ.

ماددەی دوازدەیەم:

دەستەی گشتیی کۆمەڵە بۆی هەیە بە ئارەزووی خۆی دوای ڕەزامەندی دوو لەسەر سێی ئەندامانی کۆمەڵەکە هەڵوەشێنێتەوە.

ماددەی سێزدەیەم:

دەشێ کۆمەڵە بە بڕیارێکی دادگای بەرایی (بیدائە) هەڵوەشێتەوە دوای بڕیاردان لەسەر دامەزراندنی، ئەمەش لەسەر داوای وەزیری ناوخۆ یان ئەوەی دەستەلاتی پێ دەدات دەبێ و لەم حاڵەتانەی خوارەوە:

١- ئەگەر ساڵێک بەسەر دامەزراندنی کۆمەڵەکەدا ڕەت بوو بوو، دەستی بەو کارانەی نەکردبوو کە لەپێڕەوی ناوخۆیدا هاتوون، یان بەبێ هۆ لە جێبەجێکردنی کارەکانی وەستابوو.

٢- ئەگەر لە چالاکییەکانیدا لەو هۆیانەی لادا کە لەماددەکانی «چوارەم و پێنجەم»ی ئەم یاسایەدا هاتوون.

٣- ئەگەر کۆمەڵە نەیتوانی بەڵێنەکانی خۆی بەجێ بگەیەنێ یاخود پارەکەی خۆی، یان قازانجی پارەکانی بۆ غەیری ئەو ئامانجانە تەرخان کرد بۆی دروست بووە.

٤- ئەگەر چەک و تەقەمەنی لە مەڵبەند یا لە یەکێک لە لقەکانی خۆی دا عەمبار بکات.

ماددەی چواردەیەم:

١- دادگا بەگورجی سەیری داوای هەڵوەشاندنەوەکە دەکات و بڕیارەکەی لە ڕۆژنامە ناوخۆییەکان دا لەماوەی هەفتەیەک لە مێژووی دەرچوونییەوە بڵاو دەکاتەوە، ئەوەی مەغدوورە بۆی هەیە ئەو حوکمە لەلای دەستەی باڵای دادگای تەمییزی هەرێمی کوردستان لەماوەی ٣٠ ڕۆژ لەمێژووی بڵاوکردنەوەی تەمییزی بکات.

٢- ئەگەر دادگا داواکەی هەڵوەشاندنەوەی ڕەت کردەوە، ئەوە بۆی هەیە کرداری تانووت لێدانەکە لەکار بخات.

ماددەی پازدەیەم:

کاتێک کۆمەڵەکە هەڵوەشێنرایەوە، پاکتاو کەرەوەیەک یان زیاتری بۆ دادەنرێ و، ئەم دانانەش دەستەی گشتیی کۆمەڵە دەیکات ئەگەر هەڵوەشاندنەوەکە بە ئارەزووی خۆیان بێ. یاخود دەستەی گشتیی دادگای تەمییزی هەرێمی کوردستانی عێراق دایدەنێ ئەگەر هەڵوەشاندنەوەکە قەزایی بێت و دادگای بەرایی «بداءە»ش هەر ئەو دەمە دەستی بەسەر دادەگرێ تاکو پاکتاوەکەی دەکرێ.

ماددەی شازدەیەم:

دوای تەواکردنی پاکتاوکردنەکە، پاکتاوکارەکان دەست دەکەن بە دابەش کردنی ئەو پارانەی کەماون بەپێی پێڕەوی ناوخۆی کۆمەڵە. ئەگەر بۆ ئەمەش دەقێک لەناو ئەو پێڕەوەدا نەبوو، یاخود هەبوو، بەڵام ڕێگەی دابەش کردنەکەی لەتوانا بەدەربوو، لەو کاتەدا ماڵی ئەو کۆمەڵە هەڵوەشێنراوەیە بۆ ئەو کۆمەڵەیە یان ئەو کۆمەڵانەی کەئامانجیان نزیکە لە ئامانجی یاخود دەدرێت بە هەر لایەنەکی خێرخواز کە

ئەنجوومەنی وەزیران دەستنیشانی دەکات.

ماددەی حەڤدەیەم:

١. وەزیری ناوخۆ بۆی هەیە کە لەهەر لادانێکی یاسایی کۆمەڵە ئاگادار بکاتەوە.
٢. کۆمەڵە بۆ هەیە ئیعتزار لە بڕیاری وەزیری ناوخۆ بگرێ لەبەردەم دەستەی گشتیی دادگای تەمییزی هەرێمی کوردستانی عێراق لەماوەی ٣٠ رۆژ لە پێڕاگەیاندنی بڕیارەکە.

ماددەی هەژدەیەم:

١. هەموو بڕیارێکی دەستەی گشتیی کە لەگەڵ یاساو پێڕەوی ناوخۆ دروست نەبێ و یا هەرکارێکی دەستەی بەڕێوەبەری کۆمەڵە و ئەنجوومەنەکانی بەڕێوەبردنی لقەکان بیکەن و لەسنووری کاری خۆیان دەربچێ یاخود نادروست بێ لەگەڵ حوکمەکانی یاسا و پێڕەوی ناوخۆ یان بڕیارەکانی دەستەی گشتیی، دەشێ بە حوکمی دادگای بەرایی «بداءة» کە مەڵبەندی گشتیی کۆمەڵە سەر بە ئەوە، لەسەر داوای کەسێکی خاوەن بەرژەوەند هەڵوەشێنرێنەوە. ئەمەش لەماوەی ٦٠ رۆژ لەدەرچوونی بڕیارەکەوە دەبێ، یاخود لەرۆژی دەست بەکاربوونەکەیەوە. ئەوەی لەسەرەوەدا هاتووە هەمووی تەنیا لەگەڵ مافی شارستانییدا دەگونجێ.
٢. ناتوانرێ داواکردنی بەتاڵ کردنەوە ئاراستەی کەسانی نیاز پاک بکرێ، ئەوانەی کەهەندێ مافیان چنگ کەوتووە لەسەر بنچینەی بڕیارو کارە تا نووت لێدراوەکان.

ماددەی نۆزدەیەم:

نابێ کۆمەڵەی سەربازیی یا نیمچە سەربازیی ناحکوومەتی دابمەزرێ هەروەها نابێ کۆمەڵەی پیشەیی پێک بهێنرێ، تەنیا مەگەر لەو کەسانە دابمەزرێ کە هاوپیشەن.

ماددەی بیستەم:

کۆمەڵە لە رەسمی دامەزراندن و لەرەسمی تەسدیق کردنی تۆمارەکانی دەبووردرێ.

ماددەی بیست و یەکەم:

هەر ئەندامێک لە ئەندامانی ئەنجوومەن بەڕێوەبردنی کۆمەڵەو ئەنجوومەنەکانی بەڕێوەبردنی لقەکانی بەڵێ سەندنی گوژمە(مبلغ) پارەیەک سزا دەدرێ بەمەرجێ لە ٥٠٠ دینار زیاتر نەبێ و لە ١٠٠ دیناریش کەمتر نەبێ.
١. ئەو تۆمارانەی رێک نەخست بێ کە لەم یاسایەدا هاتوون و گوێی بە مەرجە دیاری کراوەکانی نەدابێ.
٢. ئەگەر لایەنی تایبەت بەو کاروبارانەی ئاگادار نەکردبێتەوە کە بەپێی یاسا دەبێ پێی رابگەیەنرێ.
٣. ئەگەر ئەندامێکی وەرگرت بێ و مەرجی ئەندامێتی بەپێی پێڕەوی ناوخۆی لێ نەیەتە جێ.

ماددەی بیست و دووەم:

١. پێویستە لەسەر ئەو کۆمەڵانەی کە هەنە باری خۆیان لەماوەی ٦ مانگ لەرۆژی

بەکارکەوتنی ئەم یاسایە بەپێی حوکمەکانی ئەم یاسایە بگونجێن.

٢ـ هەر کۆمەڵەیەکی کە خۆی بەخوکمی برگە «١»ی ئەم ماددەیە نەبەستێتەوە بەپێی یاسا بە هەڵوەشاوە دادەنرێ.

ماددەی بیست و سێیەم:

کاروباری رێکخراوە کوردستانییەکانی کە لەبوواری یارمەتیدان و ئاوەدانکردنەوە کار دەکەن، بەپێی یاسایەکی تایبەت رێک دەخرێن.

ماددەی بیست و چوارەم:

بەهیچ دەقێکی تر کار ناکرێت کە لەگەڵ حوکمەکانی ئەم یاسایەدا نەگونجێ.

ماددەی بیست و پێنجەم:

وەزیری ناوخۆ بۆی هەیە بۆ ئاسانکردنی حوکمەکانی ئەم یاسایە رێنمانیی پێویست دەربچوێنێ

ماددەی بیست و شەشەم:

دەبێ وەزیر ە تایبەتەکان حوکمەکانی ئەم یاسایە جێ بەجێ بکەن.

ماددەی بیست و حەوتەم:

ئەم یاسایە لە رۆژی بلاوکردنەوەی لە رۆژنامەی رەسمی دا کاری پێ دەکرێ

جوهر نامق سالم

سەرۆکی ئەنجوومەنی نیشتمانیی کوردستانی عێراق